

λευταίων Μαϊορδόμων καὶ τῶν πρώτων Καρολιδῶν; Ἡ διαπίστωση πάντων τούτων, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀληθῆ ἐπιστημονικὴν ὑπεροχὴν τοῦ κ. Bréhier, σπουδαίως περικόπτει τὰς εἰς βάρος τῆς ἑλληνικῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς προκαταλήψεις τῶν μελετητῶν καὶ κριτῶν τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῆς παρελθόντος.

Καθ. ΑΑ. Ν. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

**Σοφοκλέους Ἀβρ. Χουδαβερόδωλου-Θεοδότου, Ἡ σημειογραφικὴ φι-
άλη Τρεβελλίου Πωλλίωνος. Πανηγυρικός τόμος τῆς Ἑκατονταετη-
ρίδος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Β'. σ. 457-463. Ἐν Ἀθήναις
1938.**

Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἤκαμαζεν ὁ Τρεβέλλιος Πωλλίων εἰς τῶν ἕξ συγγραφέων τῆς *Historia Augusta*, γραψας, πλὴν ἄλλων, καὶ τοὺς βίους τῶν ὑπ' αὐτοῦ κληθέντων Τριάκοντα τυράννων, ἦτοι τῶν 28 ρωμαίων διοικητῶν (258 - 268 μ. Χ.), Ζηνοβίας τῆς Παλμύρας καὶ τῆς Βικτωρίας. Οὗτος ὁμιλῶν περὶ τοῦ Κουϊίτου, υἱοῦ τοῦ Μακριανοῦ, ἀναφέρει ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ κατεῖχε φιάλην ἡλεκτροίνην φέρουσαν πέριξ *signis brevis et minutulis* ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ Γάλλος ἐκδότης τοῦ Τρεβελλίου Πωλλίωνος μεταφράζει τὰς τέσσαρας Λατινικὰς λέξεις ἀποδίδων εἰς αὐτὰς τὴν σημασίαν «μικρῶν ἀναγλύφων», ἡ τοιαύτη δ' ἐκδοχὴ ἐπεκράτησε μέχρι τοῦδε. Ἄλλ' ὅπως ἀποδεικνύει ὁ κ. Θεόδοτος ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ, ἡ λέξις *signum* ἀποδίδει Λατινιστί, ὅπως καὶ ἡ λέξις *nota*, ἐν πρώτοις τὴν σημασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ *σημεῖον*, ἦτοι τοῦ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τεχνικοῦ καταστάντος ὄρου τῆς σημειογραφικῆς ἐπιστήμης. Τῆς λέξεως *σημεῖον* ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ χρῆσιν ποιεῖται ὁ Κικέρων, ὅτι δὲ παρ' αὐτῷ τε καὶ Διογένει τῷ Λαερτιάδῃ, ἐν λέξει *ὑποσημειωσάμενος*, περὶ σημειογραφίας ὁ λόγος, ὑποστηρίζουσι γερμανοὶ σοφοί, ἀναφαίνεται δ' ἡ λέξις *σημεῖον* ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ταύτην καὶ ἀραβιστί, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ κ. Θ.

Λατινιστί ἐπεκράτησε μᾶλλον ἢ λέξις *nota* πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ *σημεῖου*, ἀλλ' ἤδη ὁ Ἰερώνυμος ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς σημειογραφίας μεταχειρίζεται τὴν λέξιν *signum*. Ἑλληνιστί οἱ τὴν «τέχνην τῶν σημείων» ἀσκοῦντες ἐκαλοῦντο ἀπὸ μὲν τοῦ 150 π. Χ. «ὄξυγράφοι», εἶτα δὲ «ὑπογράφοι» καὶ «νοτάριοι», λατινιστί δὲ *notarii, actuarii, exceptores, memorandii*, ἕως οὗ ἐπεκράτησαν αἱ λέξεις *nota* καὶ *notarii*. Οἱ Ἀττικισταὶ ἐξοβελίζουσι τὰς μονολεκτικὰς ταύτας Ἑλληνικὰς ὀνομασίας γράφοντες ἀντ' αὐτῶν διὰ *σημείων εἰς τάχος ἢ ταχέως γράφειν*.

Signum σημαίνει βεβαίως και ανάγλυφον εικόνα, πλην η δια τοιούτων εικονιδίων αναπαράστασις βλῆς τῆς ἱστορίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἶναι ἀδύνατος, ἐχαράχθη δ' αὕτη ἐπὶ τῆς φιάλης διὰ σημειογραφικῶν σημείων, τῶν ἐν Ρώμῃ ὑπὸ Τήρωνος διαδοθέντων, ὡς μαρτυροῦσιν αὐταὶ αὐταὶ αἱ λέξεις τοῦ Τρεβελλίου Παλλίωνος *signis brevis et minutulis, αἱ ἀποδίδουσαι, ὅπως ὀρθῶς ὑποδεικνύει ὁ κ. Θ., τὰς τοῦ Πλουτάρχου «ἐν μικροῖς καὶ βραχεῖσι τύποις».*

Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

Ἐμμ. Γ. Βαμβουδάκη, Σύμβολή εἰς τὴν σπουδὴν τῆς παρασημαντικῆς τῶν Βυζαντινῶν Μουσικῶν, τόμ. Α', μέρος γενικὸν σ. 126 μετὰ 18 πινάκων, Σάμος 1938.

Μεταξὺ τῶν νέων ἐπιστημῶν, ὅσαι ἀνεφάνησαν καὶ ἐπεβλήθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, εἶναι καὶ ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ παλαιογραφία, νεωτάτη ἐπιστήμη ραγδαίως ἐξελιχθεῖσα κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, αἱ μεγάλοι πρόοδοι τῆς ὁποίας προκαλοῦν τὴν στιγμὴν αὐτὴν εὐλόγως τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ὁλοκλήρου τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ κόσμου. Κύριος σκοπὸς τῆς Β. Μ. Παλαιογραφίας εἶναι ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς ἀναγνώσεως τῶν κωδίκων τῆς πρὸ τῆς ἀλώσεως Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Τὴν ἀνάγκην τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τούτου ἀντελήφθησαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ ἀσχοληθέντες μετὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς Ἑυρωπαῖοι Μουσικολόγοι καὶ ὁμογενεῖς λόγιοι, ὅσοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν διευκρίνισιν καὶ μελέτην τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἐθνικῆς ἡμῶν μουσικῆς. Πολλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον εὐφυεῖς εἰκασίαι, ὡς παρατηρήθη ἐπροτάθησαν, ἀλλ' αὐταὶ οὔτε πρὸς ἀλλήλας συνεφώνουν, οὔτε ἐπὶ ἱστορικῶν ἐνδείξεων ἐστηρίζοντο. Ὁ πολὺς W. Christ, καθηγητῆς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, πραγματευόμενος περὶ τοῦ ζητήματος τούτου τῷ 1870, γράφει: «Ἄλλ' οὔτε τὸ ἀναγκαιότατον ὕλικόν περὶ τοιαύτης ἱστορίας τῆς ἱερᾶς Ἑλληνικῆς μουσικῆς συνελέγη μέχρι τοῦδε καὶ διὰ τοῦ τύπου προσιτοῦ ἐγένετο τοῖς ἐρευνηταῖς...» καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς εὐλόγως παρατηρεῖ, ὅτι «σήμερον ὅτε μεγάλη καταβάλλεται σπουδὴ περὶ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἡ ἱστορία τῆς ἱερᾶς Ἑλληνικῆς μουσικῆς εἶναι ὅλως ἡμελημένη, οὐδὲ ἐφρόντισέ τις ποτέ, ἵνα ἐκδώσῃ διὰ τοῦ τύπου ἔστω καὶ τὰς στοιχειωδεστάτας τῶν κειμένων πηγῶν», ἐκφράζει ὁμως τὴν ἐλπίδα, «ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ θεω-